

Quan Bill Menold va travessar el portal neogòtic de la respectable Universitat de Yale, es va sentir una mica intimidat. Però també tenia curiositat per descobrir què l'esperava: "Pensava que seria molt divertit, això de participar en un experiment".

Però s'equivocava. Quan, tres quarts d'hora més tard, Menold va sortir al carrer, estava pertorbat, confús i amarat de suor. "Tenia un aspecte deplorable", recorda.

Menold, que aleshores tenia 25 anys i acabava de casar-se, intentava entendre sense èxit què havia passat. L'única cosa que sabia del cert era que d'alguna manera els psicòlegs l'havien empès a aplicar descàrregues elèctriques a un desconegut, i no pas de baixa intensitat, potser fins i tot descàrregues mortals.

L'experiment en què l'empleat de banca Bill Menold va participar aquell vespre de tardor a New Haven ha passat a la història. Fa exactament 50 anys, el psicòleg nord-americà Stanley Milgram va sacsejar el món amb la publicació del seu "Estudi del comportament de l'obediència".

Des d'aleshores els experts debaten com pot ser que un nord-americà normal i corrent sense malícia com Menold aparentment estigui disposat a cometre terribles atrocitats si se l'hi ordena. Què revela el diagnòstic de Milgram sobre l'essència de l'ésser humà? I a quant d'estrès tenia dret a sotmetre els subjectes de l'estudi per arribar a les seves conclusions?

Per debatre aquestes qüestions, ara la universitat al soterrani de la qual els subjectes de l'estudi van passar tan males estones ha convidat experts d'arreu del món a reflexionar sobre el llegat d'un home que va canviar la ciència de la psicologia.

El cas de Bill Menold palesa de manera sorprenent de quines maneres tan refinades Milgram i els seus ajudants van seduir els participants perquè infligessin a d'altres persones un dolor cada vegada més intens. L'autora australiana Gina Perry ha seguit la pista de Menold —que ara té 77 anys—, l'ha entrevistat i ha posat per escrit la seva història.

Com a tots els altres voluntaris (780 en total), a Menold els psicòlegs el van enganyar dient-li que participaria en

390 volts? No us atureu!

El psicòleg nord-americà Stanley Milgram amb la màquina que, suposadament, provocava descàrregues elèctriques. El seu estudi, però, era sobre els qui les duïen a cap.

El psicòleg Stanley Milgram va fer que diversos voluntaris apliquessin descàrregues elèctriques a persones totalment desconegudes. És una demostració, aquest experiment, que qualsevol podria ser un torturador?

un experiment relacionat amb l'aprenentatge. Van dir-los que l'objectiu era comprovar com incideix el càstig en el procés d'aprenentatge. El que havien de fer, doncs, era plantejar diversos exercicis de memòria a través d'un micròfon a un estudiant que suposadament era a l'habitació del costat. Cada cop que

l'alumne s'equivocava, Menold l'havia de penalitzar amb una descàrrega elèctrica i havia d'anar augmentant la intensitat de mica en mica. Ningú no els va dir, però, que l'estudiant era un actor i que la màquina de descàrregues elèctriques era de mentida.

Perry ha aconseguit que Menold li descrivís l'experiment amb tota mena de detalls: a l'habitació del costat se sentien crits, la veu de l'alumne implorava, suplicava, bramava esgarriofosament. Menold es va aturar, suava i va demanar que interrompessin l'experiment. El qui conduïa la sessió es mantenia impassible: "Feu el favor, no us atureu", va dir secament. "L'experiment requereix que continueu". O també: "No teniu altra opció, heu de continuar!".

180 volts, 210 volts, 240 volts..., l'estudiant cridava que tenia problemes de cor. Menold dubtava, protestava, però va prosseguir..., 270 volts, 300 volts, 330 volts..., en un moment determinat es van acabar els crits, però el qui dirigia l'experiment es va mantenir impertèrrit. Menold encara va pujar la dosi..., 330 volts, 360 volts, 390 volts... "No us atureu", insistia aquell home. Menold tremolava, reia histèricament,

EL TEMPS

Les víctimes de les descàrregues elèctriques eren, en realitat, actors contractats pel psicòleg. Les falses descàrregues podien arribar als 450 volts.

només volia una cosa: que s'acabés l'experiment. Finalment, a 450 volts es va donar per acabat. A Menold els nervis el consumien.

Hi ha molts indicis que Milgram era absolutament conscient de la pressió a què sotmetia els participants. Però el jove científic, que llavors tenia 28 anys, volia sacejar el món de la investigació. I l'experiment de les descàrregues elèctriques semblava perfecte per a aconseguir-ho: aportava dades sorprenents i que escandalitzarien, i revelava el costat fosc de la naturalesa humana. Primer davant de centenars d'estudiants universitaris i més tard davant de milions de teleespectadors, els subjectes de l'estudi de Milgram van ser presentats com a clars exemples de l'obediència cega dels torturadors.

En les declaracions de Milgram sovint es percep un cert menyspreu davant el comportament reprovable dels participants. Comenta amb un orgull dissimulat que ell va ser testimoni de com un "home de negocis serè i segur de si mateix" es va tornar una "estre-

midora i balbucejant desferra humana al caire del col·lapse nerviós".

És legítim tractar així els participants d'un estudi? "Sí, sens dubte", va afirmar la psicòloga social Phoebe Ellsworth al congrés de New Haven: "Entre els deu experiments més qüestionables de tots els temps, aquest apareix amb freqüència als primers llocs".

En efecte, Stanley Milgram va fer-se un nom gràcies a l'experiment sobre l'obediència, però ho va pagar amb el seu prestigi com a científic seriós. Probablement mai no hi ha hagut un debat tan aferrissat entorn d'un experiment psicològic. Al final, la comunitat d'especialistes va decretar unes noves directrius que havien d'assegurar que no es repetís mai res semblant.

A partir d'aleshores, el mateix Milgram va ser objecte de desconfiança. Se li va negar la feina que esperava a la Universitat de Harvard, i aquell investigador posseït per l'ambició es va haver de conformar fins a la seva mort, el 1984, amb una càtedra a la Universitat City de Nova York.

Tanmateix, si bé durant molt de temps els experts van tractar com un pària el pare de la màquina de descàrregues elèctriques, Milgram també va despertar molta admiració al congrés de New Haven. "Si més no, va presentar uns resultats sorprenents", va assegurar Ellsworth. Segons la psicòloga, és molt més interessant que els treballs produïts en sèrie de molts dels psicòlegs actuals, que només ofereixen resultats previsibles.

El talent més gran de Milgram, però, era la posada en escena. Va supervisar amb molt d'entusiasme la construcció de la màquina. Només el gravat de la part superior esquerra ja va costar 65 dòlars, un gravat que havia de servir perquè s'identifiqués l'aparell com un producte de l'empresa Dyson Instrument Company, de Waltham (Massachusetts).

La bata de laboratori, els llumets damunt dels 30 interruptors, el llibre sobre el "procés d'aprenentatge"... Milgram no va deixar res a les mans de l'atzar. I evidentment també va triar els actors a consciència: sobre Jack William, l'encarregat de conduir l'experiment, va escriure amb satisfacció que era "un home agut, amb carisma tècnic". James McDonough, que feia el paper de l'estudiant, Milgram el qualifica de "víctima de matrícula".

Milgram va demostrar tenir molt bona intuïció triant el moment de començar els experiments: aleshores, l'opinió pública nord-americana encara tenia molt present el judici contra Eichmann. Hannah Arendt, amb la seva tesi de "la banalitat del mal", va presentar la interpretació següent: l'instigador de l'extermini jueu només va dur a terme el que d'altres li havien encarregat; ni dimoni ni monstre: Eichmann només va complir la seva obligació sense imaginació ni escrúpols.

Milgram volia trobar proves científiques que avaluessin aquesta idea. Va presentar els participants com a individus que rebien ordres i les complien sense qüestionar-les.

Va ser precisament aquesta interpretació el que va fer sorgir dubtes a New Haven. El psicòleg social australià Alex Haslam va assenyalar que no era l'obediència cega sinó la lleialtat envers la ciència, perquè hi creien, el que empenyia els participants a actuar d'aquella manera.

L'estudi de Milgram va coincidir amb el judici al nazi Eichmann (a l'esquerra). A la dreta, Gina Perry, estudianta de la recerca de Milgram.

Haslam va apuntar que, en realitat, Milgram no va fer un experiment sinó que en va fer dues dotzenes. Com que estava molt obsessionat, el jove psicòleg va optimitzar-ne el desenvolupament: a vegades feia que qui dirigia l'experiment sortís de l'habitació a mig procés; que diversos *professors* s'haguessin de posar d'acord en el càstig; o realitzava l'experiment amb estudiant i professor a la mateixa cambra. En altres ocasions, Milgram estudiava si dones i homes es comportaven igual. O també convidava parelles d'amics, havent revelat prèviament les seves intencions a un d'ells.

Es va demostrar que el comportament dels participants presentava grans diferències segons les variants de l'experiment. En alguns casos, la majoria dels participants s'aturava, mentre que, en d'altres, continuaven gairebé tots els subjectes fins al final.

Sembla que Milgram era partidari d'una de les variants, aquella en què dos dels tres participants augmentaven les descàrregues fins al voltatge màxim de 450. En aquest cas, critica Haslam, també és decisiva la traça de Milgram per a la posada en escena. Si uns quants s'hi neguen però la majoria fa de botxí de manera submissa, s'incrementa el dramatisme.

Certament, uns resultats com aquells van tenir més transcendència pública, però, segons Haslam, això va fer que s'ometessin alguns detalls importants. El científic australià creu que en les dades de Milgram hi podria haver indicis que els participants tenien més predisposició a augmentar les descàrregues, en la mesura que s'identificaven amb les intencions del psicòleg, és a dir, que no obeïen perquè no tinguessin escrúpols o perquè fossin sàdics, sinó perquè creien

seriosament que feien un servei a la ciència.

Haslam creu que aquesta característica de la psique humana també l'haurien entesa els nazis instintivament. Va ser precisament a aquesta necessitat d'identificar-se amb uns hipotètics objectius superiors que es va referir el cap de les SS Heinrich Himmler en el seu famós discurs a Poznań, davant d'oficials de les SS, en què va justificar per primer cop l'Holocaust: "La majoria de vosaltres segur que sap què és veure 100 cadàvers per terra, veure'n 500 o veure'n 1.000. Haver hagut de passar per això i haver mantingut la fermesa ens ha enfortit. Però, en conclusió, podem dir: hem aconseguit aquesta tasca duríssima per amor al nostre poble".

Johann Grolle

© *Der Spiegel*

Traducció d'Arnau Figueres

NOVETATS 3i4

Edicions Tres i Quatre / València

Els viatges de Clotilde
Cerdà i Bosch

Isabel Segura

Raquel
Ricart Leal

Les ratlles de la vida

JORDI LLAVINA

Contra

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com